

Fran Tratnik:

Aforizmi o umetnosti.

I.

„**K**ot bi narava poskušala eksperiment za večno življenje človeštva, tako je vžgala umetniku hrepenenje v prsih.“

„Kaj ne živi v svojih delih vekomaj?“

„Umotvor je pepel od plamena hrepenenja in hotenja, katerega iskre so za trenutek prešinile daljavo večnosti.“ — —

II.

Neugasljivo tli nekaterim na dnu duše ... In dvigne se plamen, ognjeno telo se vzpne visoko proti nebu, da izgine v solnčni svetlobi ...

Čim večji je plamen, tem več je žerjavice.

Čim večje hrepenenje, — tem večja boleost — —

III.

Umetnik prejme od nature dar umetnosti — zlato posodo, da iz nje deli skrivnost. Ta skrivnost je sok, ki teče skozi srce in se čisti v jezeru duše. Kdor pije, naj pomni, da Kristus ni dal apostolom piti iz keliha za okrepilo telesu, pač pa njihovim dušam ...

IV.

Umetnost se druži našemu življenju že v jutranji pesmi mladosti z nežno zvenečimi zvoki, glasno nas spremlja v dan življenja strasti, v trpljenju nas dviga, čisti nam dušo nemira, da občutimo v sebi na večer njen globoki akord ...

Zato hočem umetnost, da grem v njej in ona v meni iz sladke pesmi v najnižji akord, v najsilnejše harmonije — miru ...

V.

Nekega dne se sprehaja lajik z umetnikom po cvetličnem vrtu.

„Priatelj, poglej to krasoto narave! Kako čudovit užitek občutim, ko gledam te rože, kolik užitek moraš občutiti, umetnik, še-le ti?“

Otožno mu odgovori slikar:

„Glej, tudi pogled na to cvetje me trapi; zakaj čutim, kako sem v stvarjanju svoje umetnosti pred silo naravne lepote slaboten . . . Zato meni ni dano, da bi užival naturo, kot jo uživaš ti.“ — —

VI.

Michelangelo ni slikal za cerkev. Sikstinska kapela je tempelj njegove umetnosti, in kadar se daruje v njej daritev sv. maše, pride Kristus, sveti gost — v njegovo hišo. — —

VII.

Umetnika v vstvarjanju ne veže nobena konsekvantnost prepričanj in nazorov. On je neodvisen in nima namena kot združiti se z naravo, ter njo razodevati. Element njegove duše je lepota, ne resnica.

VIII.

Najprej se je treba od drugih učiti njih znanja in spoznavati lepoto njihove umetnosti, da se razvije v umetniku samostojni talent, ter najde lepoto v naravi, ki mu v duši vplodi umotvor.

Takrat mora pozabiti, kar se je od drugih naučil, ter ustvarjati svojo lastno umetnost, nakar se bodo zopet drugi od njega učili.

IX.

Umetnike veže in zbližuje naravno čustvo; zakaj vsak gre sicer svojo pot, toda vsi isto smer, — kot reke v morje — kjer se združijo v idealu umetnosti. — —

X.

Kdor ne zna sam poti, mora hoditi za drugimi, — in vedno je zadaj . . .

XI.

Pred slabo kritiko je treba umetniku biti močnemu, pred kritiko hvale še močnejšemu. Mnogi pozabi v slavi to, kar je že znal, ko še ni bil slavljen . . .

XII.

Ljudstvo naravno občuti umotvor, kritik ga mora tudi razumeti.

Večina kritikov daje prednost razumu pred čustvom, zato se godi, da z znanjem razmotrivajo o umotvoru vsak po svoje, le malokateri pa občuti ono resnično lepoto, ki jo je umetnik vložil kot notranjo, duševno vsebino svojega dela.

Presojati umotvor le zunanje, po tehniki, je isto, kot soditi človeka po kroju obleke, ne po njegovih duševnih zmožnostih.

XIII.

Čim manjši je narod, tem manj pozna svoje ljudi: mnogokrat mora tujina povedati, kakšen je njegov sin ...

XIV.

Oseba umetnikova moti marsikoga pri presojanju njegovega umotvora.

Da prav spozna in vzljubi narod njegovo delo, je pri mnogem treba smrti ...

XV.

Slikar ne piše o umetnosti kot pisatelj in ne kot kritik. On riše z besedo simboličen ornament k svoji umetnosti.

XVI.

Kdor v svojem delu stremi in hoče več, kot mu je doseči mogoče, zanj je življenje prekratko.

Za onega, ki hoče samo to, kar doseči more, je življenje predolgo. — —

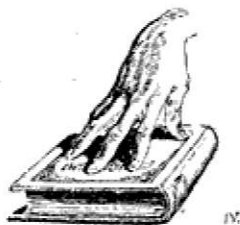
XVII.

Ne bodi malodušen v mladosti in ne misli na kratkost življenja, ter ne delaj samo od dneva.

Snuj marveč načrte na široki podlagi, kot bi živel tisoč let.

Kar si velikega zasnoval in tebi ni bilo mogoče končati, nadaljevali bodo drugi, četudi mogoče v drugačni obliki.

Tvoje življenjsko delo bode tako zapisano v sveto knjigo dela za narod in človeštvo, ne samo v tvoj zasebni dnevni račun. —

Fran Tratnik:

Aforizmi o umetnosti.

XVIII.

Dar umetnosti je prirojen vsakomur, brez nje bi bilo človeku živeti neznosno. Ne občutil bi v naravi globlje njene lepote, videl bi le nje obliko, površno zunanost, brez občutij — pusto kuliso; življenje bi mu bilo topo, brez razpoloženj veselja in bolesti — prazna igra.

V nekatere pa je narava položila posebno veliko tega daru, razkrila jim bolj jasno telo svojih tajnih lepot in jim dala tudi dar produktivnosti — možnost, razlagati svoja občutja in slutnje.

Duše teh hrepene tem bolj k popolnosti v lepoti.

XIX.

Ni še umetnik, kdor ima produktivni dar. Z njim more samo oblikovati zunanost narave ter v njenih oblikah predstavljati, kar misli. Človek s produktivnim talentom je med poklicanimi, ni še med izvoljenimi. Zmožnost oblikovanja sestavi telo umotvora, ki pa ostane mrtvo, če nima umetnik notranje moči — čustev, s katerimi vdahne umotvoru svojo dušo in ga z njo oživi k večni lepoti . . .

XX.

Pri duševno kulturnih narodih se vedno bolj razvija čustvo umetnosti in kot religija večne lepote zavzema mesto pojemaajoče vere v večne resnice.

XXI.

Kdor razvije v sebi močnega duha, ta se naravno, brez vpliva cerkve, zaveda skupnih človeških dolžnosti, proglašene resnice mu postanejo vprašanja, in je prost v razgledu vesoljne nature, katere najvišja lepota je — Bog . . .

XXII.

Ob smrti Schwaigerja sem občutil bolest, kot bi stal pod križem onega, ki je s svojim naukom sejal v meni slutnje tajnih lepot v naravi.

Ob smrti Rodina sem občutil, da stojim pod križem njega, kateri mi je z deli razodel in me s čudom svoje umetnosti prepričal o sili lepote, ki veže človeka z večnostjo ...

XXIII.

Umetnik, ki hoče spoznati pravo lepoto, mora globlje v življenje, v bolečino in bolest, kamor ga naj vodi ljubezen in sočutje; zakaj tam je ognjišče, kjer se čisti duša človekova, ne v površnem življenju, v blagru in uživanju.

XXIV.

Najprej se mora lepota sčistiti v tebi samem; zakaj če je ni v tvoji duši, je ne najdeš drugod. —

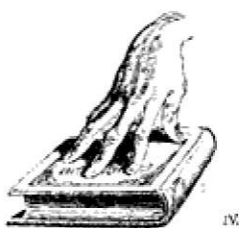
Fran Tratnik:

Roža.

V večernem mraku sem opazil v parku veliko temnordečo rožo, še lepšo kot druge. Široke liste je razprostirala, kakor bi razpenjala svoje ude v hrepenenju zrele mladosti, da izživi v kratkem življenju svoj krasni sen ...

Nisem mogel mimo nje. Njena lepota me je čudno prevzela — kakor bi se prvič srečal z očmi preljubega bitja. Stopil sem k njej, s čustvi se združil z njo, nalahno prijel njeno krono kakor lica otroka in jo poljubil ...

Občutil sem nje globino, dih njenega življenja in bil sem blizu čiste duše — popolnosti lepote. — —

FRAN TRATNIK:

AFORIZMI O UMETNOSTI.

I.

Umetnost je element prostosti in dviga narod k svobodi. Narod brez lastne umetnosti se v resnici nikdar ne osvobodi; zakaj, če hoče resnično svobodo in k svoji pravi sreči, mora samostojno za ideali, v katerih išče človeštvo svoj notranji smoter: k popolnosti svoje duševne lepote in kreposti, kamor je pot in sredstvo — umetnost.

II.

Smer umetnosti je, izpopolniti v človeštvu čustvo lepote do te višine, da se ne bodo več imenovali in ločili umetniki, ne umotvori, ko bode umetnost človeku notranji zakon in mu postala — življenje.

III.

Narod, katerega umetnost je visoko razvita, pripoveduje ž njo o bogastvu svojega notranjega življenja, vzgojno vpliva na druge narode in oznanjuje izpopolnitev življenja v lepoti, ki je blaženi cilj človeškega duha.

IV.

Lepota stvarstva se zrcali v čustvu umetnosti, kar daje življenje razpoloženja naši duši. V umotvoru je utelešen trenutek tega življenja, in umetnik v svojem delu zapiše vzdih žive nature...

V.

Instinktivna slutnja globine nature vodi umetnost k najvišji lepoti. Čim dalja je slutnja, tem silnejši je izraz umotvora. Brez čustvene kompozicije ni mogoče ustvarjati, in kdor misli, da je umetnost dosežena že s pravilno linijo, plastiko ali barvo, bode delo njegovo kot stavba cerkve brez notranjosti, kjer se ne daruje daritev božja, ter je za vernika prazno, pusto zidovje. Kakor je cerkev le hiša skrivnosti vere in brez nje ne bi služila ljudem, tako je oblika umotvora le posoda notranjega življenja čustva, kar je vsebina umetnosti, ki dviga človeštvo k duševni popolnosti.

Pravi umotvor nosi v sebi glas harmonije lepote večnosti, ker iz nje izvira in je v njem izražen duh večnega življenja narave...

VI.

V umotvoru izraža umetnik občutje življenja, katero je v njem samem, ne v naravi, ki jo je oblikoval. S čustvom umetnosti koplje in raziskuje sebe samega, zaklad globine nature, ki je v njegovi duši; zakaj v njej so one tajnosti neskončnih dalj, ki mu jih je dano slutiti, ter ga peljejo v bližino Boga, k večni lepoti.

VII.

Večna lepota je življenje, ki nikdar ne izumre. Kakor v cvetju na polju ali valovju morja, se nam razodeva v temni noči in žarečem solncu; dih njene neskončnosti je v tebi in meni, kar blaženo občutimo... Ostane nam za vedno nerazumljiva, ter jo imenujemo — Bog. —

VIII.

Slikar, ki s svojim znanjem oblikovanja sledi le zunanjim efektom narave, dela z lahkoto; narava mu izpostavlja svoje telo, — saj on ne sluti njenih skrivnosti.

Pravi umetnik, ki občuti naturo globlje, katerega čustvo se družijo z nje življenjem, ustvarja s trudom; pred njim se narava brani, skriva, — da bi ne spoznal njenih globokih tajnosti...

IX.

Pretesne so prsi, polne neizraženega hrepenenja in nerazodetih spoznanj, če nima umetnik zadostnega produktivnega daru.

Srečen je le oni, ki ima večje produktivne, ko čustveno-kompozicijske zmožnosti.

X.

Veliko delo umetnosti nosi v sebi nebroj odprtih misli, katere je zbudil instinkt čustva in jih je umetnik med stvarjanjem preživel. Osnovna ideja vsebuje in veže te misli; kot žarki blestečega telesa so, ki vodijo k novim idejam umetnosti, vžigajo nova spoznanja nature, razsvetljujejo temo, nam dajejo — luč...

XI.

„Umetnik ustvarja in ne govori“ je geslo, ki je pravilno, ni pa popolno. On naj ustvarja, ker v zvršenem delu je bistvena vrednota njegove umetnosti, ne v tem, kar hoče in bi mu bilo mogoče ustvariti. Če govori ali piše o umetnosti, naj razodeva spoznanja, do katerih je

prišel v svojem delu. Kdor govori o veličini umetnosti, a v njegovih stvarih ni sledu instinkta globine nature, ta sam ne veruje svoji besedi; zakaj v dejanju njegovem ni vsebine njegovega naziranja, govori le z razumom, intelektualno, duša je brez vere, ker ne občuti višje lepote. Pravemu umetniku čustvo zbuja nove misli, katere razmotriva, da mu postanejo jasne, in išče z njimi novih oblik, novih možnosti izražanja.

Le umetnik, ki ustvarja, more o umetnosti novega povedati, in če to zapiše, je s tem naznačeno, ne izvršeno delo umetnosti. —

XII.

Bistvo umetnosti ostane večno isto, kot je narava ista, njen duh veže njeno preteklost z bodočnostjo, nje oblika pa se spreminja, kot se spreminja zunanost življenja. —

JANKO SAMEC:

SFINGA.

Vso noč me gleda z rdeče otomane
zamišljena kot svinga sama vâse;
jaz vpлетel sem med razkuštrane lase
ji rdečo rožo, pa se še ne gane,

kot mrtev kip... Le nekam v dalje gleda
kot da bi čakala še na nekoga
nestrpna vsa; drhti v strasteh ji noga,
v očeh tli zamolčana ji beseda...

O vem, da nisem zadnji in ne prvi,
ker dolga vrsta tvojega je plena,
o zver, ljubezni nikdar sita žena!
A vendar bi vtopil se v tvoji krvi...

Neglenost se nikdar j'afm'
30/3 1924

×

Fran Tratnik: Aforizmi o umetnosti.

×

Ostal je rod, ki je redil jih z žulji,
ostali Munihi so in Kobali,
Lahajnarji, Gradniki in Kragúlji.

O, puntarji so dobro, dobro znali:
kdor za svobodo in svoj rod umira,
gradóve vse in ječe vse podira.

II.

Ostali so in bodo še, ker sveta
od tisočérh gróbov je spomina
nam vsaka gora, reka in dolina
in vsaka misel dedov razodeta.

Ničesar nam ne bodo vzela leta,
ker nič ni trdnejše kot bolečina
prestanega ponižanja, ki v sina
prelije grenko se s krvjo očeta. —

Sin sprejme v srce tajno to bolest
in gre na grob očetov in mu reče:
«O oče, dal si bol mi, ki me peče,

a tudi srd nevgasni in to pest.
Ni tvoja prst, kjer krit samo od trav
tvoj prah leži — tvoj sin ti jo bo dal!»

Fran Tratnik:

Aforizmi o umetnosti.

I.

Kakor je moje življenje le priprava za neko življenje lepote
in sreče, ki ga ne bom nikdar živel, tako je tudi moje delo le
priprava za nek veliki umotvor, ki ga ne bom nikdar izvršil. —

II.

Umetnik mora z gladkih cest tradicionalnosti na pot, ki vede
k njemu samemu. Z izrazom svojega raziskovanja naj sledi ob-
čutjem srca in slutnjam duše. Kakor izraz, tako naj tudi svet in
življenje, katerih obliko nosi njegova umetnost, ustvari in raz-
vije v sebi. Njegovo delo naj vsebuje njegovo podobo in jo
spopolnuje; skuša naj v njem rešiti svoj jaz, ker to je največ,
kar bi mu bilo mogoče doseči...

III.

Da je prost v čustvenem razpoloženju, ki je stvarjajoča sila njegove umetnosti, ne raziskuje umetnik absolutnih pogojev življenja v naravi in tudi ne išče potov dognanih resnic. Rezultat njegovega spoznavanja je vera in prepričanje v notranjo silo življenja sploh. Slutnja ga vede v misterij tega življenja, ki ga občuti, ne pa razume in ki mu z vsakim utrinkom odkriva nove smeri njegovega večnega razvoja. Ko bi umetnik domislil, da je spoznal bistvene resnice zakonov narave, bi ta samoprevara povzročila konec njegove stvarjajoče fantazije, smrt njegovega hrepenenja. Njegovo hotenje je instinktivno, ne omejeno, odvisno od one sile, ki je zanj lepota in katera elementarno dviga, kakor solnce prah, njegovo dušo k sebi...

IV.

Želim si prijatelja, sebi sorodnega!

Zlasti takrat, ko so prsa polna skeleče trpkosti, ki jo povzroča boj med spoznavanjem in negotovostjo moči ter boleznim hrepenenjem, ki trga, razkraja kot kislina rudo, mojo dušo.

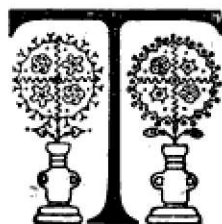
Nocoj zvečer bi šel k njemu... Rad bi ga srečal na poti, ko bi tudi on mene iskal — —

V.

Neprijatelju, ki sledi hudobno tvojemu delu, se izogni.

Kaznovan bo, ko v tvoji umetnosti, kot zrcalu tvoje duše, prej ali slej ugleda spačeni svoj obraz...

F. S. Copeland: *To je pisateljice str. 162* **O Župančičevih prevodih Shakespearja.***

Tesnosrčne puriste poznam, ki se zgražajo pred vsakim prevodom, zagovarjajoč načelo, da je vsak prevod sam po sebi literaren nestvor, v najboljšem primeru rokodelsko opravilo, — in imajo v ostalem zelo čudne pojme o tem, kakšen smoter pravzaprav ima prevod, kaj lahko napravi in mora napraviti in — to poslednje je hkrati najvažnejše —, kdo ima sploh pravico, nastopati kot prevajalec. Na kratko povedano: samo dvojje vrst

* W. Shakespeare: Sen kresne noči. Prevel Oton Župančič. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. 128 str. — W. Shakespeare: Macbeth. Prevel Oton Župančič. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. 151 str. — W. Shakespeare: Beneški trgovci. Poslovenil Oton Župančič. Druga, izpremenjena izdaja. Založila in izdala Nova založba v Ljubljani. 1921. Nova knjižnica 6. 154 str.